

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Devarim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

דכ אצת יכ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8969

כי תצא כג כד

וְהִרְמֵשׁ לֹא תִזְיֹף עַל קָמַת רֵעֶךָ: ס כד (א) כִּי-

יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעֻלָּהּ וְהָיָה אִם- לֹא תִמְצָא-הֶן בְּעֵינָיו כִּי-מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דְּבַר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ

מביתו

תרגום אשכנזי קכא

אבער דיא זיבעל דארפסט דוא ניכט אין דיינעם נעכסטען זאמט ברינגען.

כד (א) ווען יעמאנד איינע פֿרויא ניממט אונד עהעליכט, זיא פֿערליהרט אבער נאָהער זיינע גונסט, אינדעם ער עטוואַס שענדליכע כֶּסֶם אָן איהר וואָהרגענאָמע מען, ער שרייבט איהר איינען

שיידעברייף, ניכט איהן איהר אין דיא האַנד אונד לעסט זיא אויס זיינעם הויזע; זיא

ר ש י

תרגום אונקלוס

מְלִילֵן בְּיַדָּךָ וּמִגָּלָא לֹא תִרִים עַל קָמַתָּא כד עליו לגרשה שלא תמלא חן בעיניו: דחברך: לאיש

כד (א) ארי יסב גבר אתחא ויבעלינה ויהי אם לא תשפח רחמין בעיניה ארי אשפח בה עבירת פתגם ויכתוב לה גט פטורין ויהב בידה ויפטרנה מביתיה:

וחפוק

ב א ו ר

והטעם ראשי השבטים שנתבטלו כל לרכן הראויים ליפול מהר כענין וכראש שבולת ימלו: והרמש, מגל: לא חניף, לפי דעת רבותינו ז"ל שאף כאן בפועל מדבר, יתכן שהוא רק דרך משל כלומר שלא תקח לכרכיך כי אם שבטים מעטים בדרך הקוטף, לא בדרך הקוצר. כד (א) אם לא תמצא חן בעיניו, עוד. כי מצא וגומר, כנראה מדברי הראש"ע שבספרו היה כתוב ומלא בה, כי בחזרו שלפנינו מזוין ומלא בה ואומר וזה לשונו, ולא יוכל לגלות כי אין לו עדים והטעם או מלא בה כמו ומכה אביו ואמו עד כאן: ערות דבר. דבר מגונה ומאוס, ועל דרך הפשט לא על דבר זמה בלבד נאמר אלא על כל דבר מגונה שעל ידו לא תמלא עוד חן בעיניו: ספר כריתת, הכורת בינו לבניה, ומבטל כל זכות שיש לו על גופה, ושי

ה מ ע ר

כד (א) כי יקח, לפי פשטות הכתובים כל הפעלים הבאים עד פסוק ד' כולם מענין התנאי, ותשובת התנאי היא לא יוכל בעלה הראשון וגו', וא"כ מלפנים היתה זאת בישראל כבר למנהג שישלח איש את אשתו בספר כריתות, והנה ידעו ענין הזה ולא הו' לדרך לפרש איכות הספר הזה, ולזה בא כבר בפרשת אמור ואשה גרושה מאשה לא יקחו, וכן לעיל גבי מוליא שם רע ואונס ולא יוכל לשלחה אף שעדיין לא נאמרה פרשת גרושין; אולם אם גם היה זה מנהג ישראל מקדם, בכל זאת כיון שנכתב בתורה כבר הוא מכלל המלות כמו מלות גיד הנשה שאף שנאמר רק בדרך ספור על כן לא יאכלו וגו', בכל זאת היא אזהרה, וכאשר כתב הרא"ה שם, ויען עיקר הכוונת המלה לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה כאשר אמרנו, והטעם בה שלא יבואו לידי חלוק נשותיהם כאשר באר הרא"ה, לכן לא באה המלה הזאת במדבר מטעם שאמרנו פעמים כי שם היו ערודים בדרך ומלאום תלשות רבות לא גברו עליהם תלות עגבים. ערות דבר, מחלוקת ב"ש וב"ה (גיטין דף ל' א'), נודע לכל שבש"ל לא יגרש את אשתו אלא"כ מלא בה דבר ערוה ובה"ל אפילו הקדימה תבשילו. והנה לולא נתפרש בבחייתא

סז

הרגום אשכנזי

(ג) זיא פערלעסט ויין הויזגעזעט
הן אונד ווירד איינעם אנדערן
פֿרויא; (ג) דיעוער צווייטע
מאן ווירד איהר אויך גראם,
שרייבט איהר איינען שידע=
ברוף, גיבט זאלען איהר אין
דיא האנד, אונד לעסט זיא
אויס זיינעם הויזע, אָדער דער
צווייטע מאן שטירבט, דער
זיא צור פֿרויא נענאָממן: (ד) זאָפֿ
דארף זיא דער ערשטע מאן,
דער זיא פֿאָן זיך געלאַססען
האַט, ניכט וויעדער צו זיך
נעהמען, דאָס זיא זיינע פֿרויא
זוערדע, נאָכדעם זיא זיך האַט
פֿעראונרייניגען לאַססען, דען
דיעזעס איזט פֿאַר דעם עוויגען
אין גרייל; אונד דוא זאללסט

כי תצא בר

מביתו: (ב) ויצאה מביתו והלכה
והיתה לאיש אחר: (ג) ושנאה
האיש האחרון וכתב לה ספר
כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו
או כי ימות האיש האחרון אשר
לקחה לו לאשה: (ד) לא יוכל
בעלה הראשון אשר שלחה
לשוב לקחתה להיות לו לאשה
אחרי אשר הטמאה כיתועבה
הוא לפני יהוה ולא תהטיא את
הארץ אשר יהוה אלהיך נתן

לך
דאָז לאַנד, דאָז דיר דער עוויגע דיין נאָטט צום בעזיטצע ניכט, ניכט מיט זינדען בע=

ר ש י

(ב) לאיש אחר. אין זה בן זוגו של ראשון
הוא הוביא רשעה מתוך ביתו וזה הכניסה:
(ג) ושנאה האיש האחרון. הכתוב מבשרו
שסובו לשנאתה ואם לאו קובצתו שנאמר
או כי ימות: (ד) אחרי אשר הטמאה.
לכבוד

תרגום אונקלוס

(ב) ותפוק מביתיה ותהק ותהי לגבר
אחרון: (ג) וישננה גברא בתרא ויכתוב
לה גט פטורין ונתן בידה ויפטרנה מביתיה
או ארי ימות גברא בתרא דנפסבה ליה

לאנתו: (ד) לית ליה רשו לבעלה קדמאה די פטרה למיתב למסבבה למחוי ליה לאנתו
בתר די אסתאבת ארי מרתקא היא קדם יי ולא תחייב ית ארעא די יי אלקה יחיב
לך

ב א ו ר

זיש לה על גופו: (ב) ויצאה מביתו, שלא תשוב עוד שם ונודע הדבר שלא תהיה מהיותה בביתו.
(הראב"ע): והיתה לאיש, על ידי נישואין: (ד) אשר הטמאה, כנגד בעל ראשון, והנה טעמו
טמאה היא לו בעבור שידעה איש אחר, דגשות טי"ת בחסרון תי"ו התפעל וכן הכנס את הנגע
(ויקרא י"ג ט"ה). (הראב"ע): כי תועבה, כי אם בעלה יוכל לשוב לקחתה יחליפו נשותיהן
זה לזה, יכתוב לה גט בערב ובבקר היא שנה אליו, וזה טעם ולא תחייב את הארץ להחזיר
בית

ה מ ע מ ר

שם במאי פליגי, באופן אחר הייתי אומר שטעם מחלוקתם שב"ש סברו שערות דבר הכוונה
בהיסק דבר ערוה כמו ולפסדת השמן לא חסר שזעורו שמן הפסדת, וכן נגע פרשת כי תהי'
בזרע ענינו פרשת נגע (כנודע למדקדקים), ואל"כ ערוה הוא הסומך ומגביל אזהרו דבר
אבל לב"ה הדברים ככתבן ודבר מוסד הערוה כלומר ערוה (גנות) של דבר מה, יהי' מה
שיהי', וכן ולא יראה כך ערות דבר דלעיל.

כי תצא כר

לך נחלה: **ס** ששי (ה) כִּי-
יקח איש אשה חדשה לא יצא
בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר
נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמה
את אשתו אשר לקח: (ו) לא-

חבל

תרגום אשכנזי קכב

פלעקקען. (ה) ווען יעמאנד
נייליך איינע פֿרויא גענאָממען,
וּאָ זאָלל ער ניכט מיט דעם
העערע צו פֿעלדע ציעהען,
אויך צו קיינעם אנדערן עפֿ-
פֿענטליכען דינסטע אנגעהאל-
טען ווערדען; איין גאַנצעס
יאָהר זאָלל ער פֿיר זיין הויז
פֿרייאַ זיין, דאַמיט ער דיא
פֿרויא, דיא ער געהיראַטעהט,
ערפֿרייע. (ו) מאָן זאָלל דען

איני

ר ש י

לרבות טועה שנסתרה: (ה) אשה חדשה.
שהיא חדשה לו ואפילו אלמנה פרט למחזיר
גרושהו: ולא יעבור עליו. דבר הכבא:
לכל דבר. שהוא כורך הכבא לא לספק מים
ומזון ולא לתקן דרכי אבל החזרי מעורכי
המלחמה על פי כהן כגון בנה בית ולא
חנכו או ארש אשה ולא לקחה מספיקין
מים ומזון ומתקנין את הדרכים: יהיה
לבתו. אף בשביל ביתו אם בנה בית
וחנכו ואם נטע כרם וחללו אינו זו מביתו בשביל לורכי המלחמה: לביתו. זה ביתו. יהיה. לרבות
את כרמו: ושמה. ישמה את אשתו ותרגומו ויחדי ית אתתיה והמתרגם ויחדי עם אתתיה
טועה הוא שאין זה תרגום של ושמה אלא של ושמת: (ו) רחיס. היא התחגול: רכב. היא העליון:
לא יחבל. אם בא למשכנו על חובו בבית דין לא ימשכנו בדברים שעושים בהן אובל נפש:
כי

תרגום אונקלוס

לך אחסנא: (ה) ארי ישב גבר אחתא חדתא
לא יפוק בחילא ולא יעבר עלוהי לקל
מדעם פני יהי לביתיה שתא חדא ויחדי ית
אתתיה די גסיב: (ו) לא תשב משבונא

ריחיא

ב א ו ר

בית דין על כך. (הרמב"ן): (ה) אישה חדשה, יש אומרים בתולה, ולדעת רבים חדשה כנגדו,
כי יוכל להשיב אשתו גרושה אם לא נטמאה ועל כן חדשה. (הראב"ע). ומתרגם אשכנזי תרגם
שלא עבר כי אם זמן מועט משנאפה, וכל זה בכלל חדשה: לכל דבר, הלמ"ד נוסף, וכן
השלישי לאבשלום. (הראב"ע). לדעתו תיבות לכל דבר נושא המאמר, שלא יעבור עליו כל
דבר, והנושא כריך שיהיה על משקל הישר, כמבואר בהקדמה, לכן אמר שהלמ"ד נוסף ואינו
משמש כלום, ואולם יתכן שתיבות לכל דבר הוא התכלית, שלא יעבור על הכבא לתקן ענינו,
להספיק מים ומזון, או לשמור את העיר מן האויב, וכן דרשו בו חכמינו ז"ל במסכת סוטה,
יכול כבא הוא דלא ילא וכו', או יהיה המאמר חסר הסופר, וענינו ולא יעבור עליו העובר,
לשם דבר, ענינו שממונה המלכות העובר על בתי היחידים לכוותם או להזהירם על עניני הקבוץ
המדיני לא יעבור עליו, כי הוא יהיה נקי מכל עול ומכל מס שנה אחת. וישמש הלמ"ד כדיונו,
וכן מתורגם בלשון אשכנזי: רשמח, כדי שיוכל לשמח, וכן הוא בתרגום אשכנזי: (ו) לא יחבל,
הנוגש

ה מ ע מ ר

(ה) כי יקח איש, גם זה אך במלחמת הרשות ולכן באה המלוה עתה כמו שנאמרנו לעיל
במשך מלחמה. רשמח את אשתו ותרגומו ויחדי ית אתתיה
זכו", ע"ש. כוונתו מבוארת כי וישמח הוא הפיעל וא"כ הוא יולא ויהי מלת את
סימן הספול, אבל אם נאמר וישמח נקל יהי עומד ואז את כמו עם. (ו) לא יחבול, הנה

במדבר

תרגום אשכנזי

אונטערסטן אדער אבערסטען מיהלענשטיין ניכט צו פפאנדע נעהמען, דען דאז הייסט דאז לעבען צו פפאנדע נעהמען. (ז) ווירד יעמאנד בעטראפען, דער איינע פערואן פאן זיינען ברודערן, נעמליך פאן דען קינד דערן ישראל'ס, געשטאלען, צום שקלאווען געמאכט אונד פערקויפט האט; זא זאלל דער דיעב שטערבען, דאז בעזע זאלסט דוא פאן דיר וועגן שאפען. (ח) זיין זארגפעל טיב, בייא דער פלאגע דעם

כי תצא כד

יחבל רחים ורכב כי נפש הוא חבל: (ז) כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא ובערת הרע מקרקד: (ח) השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם

הכהנים

אויסצאטצעס, אללעס גענויא צוכעאכאכטען אונד צו בעפאלגען; וויא אייך דיא פריעי סטער

ר ש י

(ז) כי ימלא - בעדים והתראה וכן כל ימלא שנתורה: והתעמר בו. אינו חייב עד שיסתמש בו: (ח) השמר בנגע הצרעת. שלא תתלוש סימני עומאה ולא תקוץ את הצהרת: ככל אשר יורו אצלכם. אם להסניר אם להמליט אם לטהר: זכור

תרגום אונקלוס

ריחיא ורכבא ארי בהון מתעביד קוון לכל נפש: (ז) ארי ישתבח גבר גניב נפשא מאחיהי מבני ישראל ויתגר ביה וינבניניה ויתקמיל גנבא ההוא ותפלי עביד דביש מבינך: (ח) אסתמר במכתש סגירו למטר לחדא ולמעבד ככל די ילפון יתכון בהניא

ב א ו ר

הנוג: רחים, שם שנים ולא יפרדו, והוא האנן העומת התחונה, ורכב האנן העליונה שדמה כאלו רוכבת על התחונה, וכן תרגם המתרגם האשכנזי: כי נפש, חיי נפש, וככלל רחיים ורכב כל כלי אומן שהוא מתפרנס על ידם, כי אם יקח כלי מלאכתו למשכון במה יחיה את עלמו ואת ביתו: (ז) מאחיו, לא מאחיו ממש דוקא כי אם מאחיו שהם בני ישראל: (ח) השמר בנגע הצרעת וגו', שאפילו הוא מלך כעוהיו לא יכדוהו, אלא יסגר מחוץ למחנה, ויש

ה מ ע מ ר

במדבר אשר כל העם לקטו מן המן לפי אכליו, הממעיט לא המעיט והמרבה לא הרבה, הי' לכל איש די מחסורו, וגם ביתר לרכיהם אין ספק שאיש את רעהו עזרו להיטיב עמו כנהוג בחברת עובדי דרך, וא"כ לא היו להם מסחר ומקח וממכר, ולזה לא הי' מן ההכרח להזכיר המלוה הזאת לדור המדבר, ואולי נעבור זה אמר ולא יחבול בנסתר ולא בנוכח. (ז) כי ימצא, אין ספק שבמדבר, כאשר כל העם שכנו יחדיו ואין צורך בהם, כמעט היה מן הנמנע לגנוב איש מן המחנה ואף כי למבור אותו, הן בגוים לא התערבו ולאחיו צודאוי לא ימכרו: (ח) הישמר בנגע הצרעת, הזהיר להרחיק הרוע כי גם זה מתיקון הקבוצן, וכמו שכתב הראב"ע שאם לא ישמרו משפטיה תזיק הקרבים ע"כ, ומה נכונים דברי חז"ל באמרם שזו אזהרה לקבוצן בהרת ולתולש סימני העומאה כי הנהן למראה עיניו ישפוט ויטהר העמא.

כי

כי תצא כד

הכהנים הלויים כאשר צויתם
תשמרו לעשות: (ט) זכור
את אשר עשה יהוה אליהם
למרים בדרך בצאתכם
ממצרים: (י) כי-
תשה ברעה משאת מאומה לא-
תבא אל ביתו לעבט עבטו:
(יא) בחוץ תעמד והאיש אשר
אתה נשה בו יוציא אליה את-
העבט החוצה: (יב) ואם-איש
עני הוא לא תשכב בעבטו:

השכ

תרגום אשכנזי קכג

סטער אויס דעם שטאמכע לוי
נאך מיינער פערארדנונג,
אונטעררווייזען ווערדען, זא
זאללט איהר צו טהון בע-
ראכט זיין. (ט) דענקע דאס
ראן, וואס דער עוויגע דין
נאטט דער מרים געטהאן,
אויף דעם וועגע, אלס איהר
אויס מצרים גינגעט. (י) ווען
דוא דיינעם נעכסטען עטוואס
צום דארלעהען געגעבען, זא
מוסט דוא ניכט צו איהם אין
דאן הויז געהען, איהם אין
פלאנד אבצונעהמען; (יא) דרום-
סען זאלסט דוא שטעהען
בלויבען, אונד דער מאן דעם
דוא לייהעסט, זאלל דיר דאס
פלאנד הערויס ברניגען.
(יב) ווען ער איין ארמער מאן

איזט, זאלסט דוא דין ניכט ניעדערלעגען, אונד דאן פלאנד בייא דיר בעהאלטען,
זאנ

רש"י

(ט) זכור את אשר עשה ה' אליהם
למרים. אם נחת להזכר שלא תלקה
בלרעת אל תספר לשון הרע זכור העשוי
למרים שדברה בחזיה ולקחה בגעים:
(י) כי תשה ברעך. תחוב בחזירך: משאת
מאומה. חוב של כלום: (יב) לא תשכב
בעבטו. לא תשכב ועבטו אללך:

די את רשי ביה יפיק לך ית משכונא לבקא: (יב) ואם גבר מסבן הוא לא תשוב
במשכונא

תרגום אונקלוס

ליואי קמא די בקרתיון הטרון למעבד:
(ט) הוי דכיר ית די עבד יי אלקה למרים
באורקא במפקסון ממצרים: (י) ארי תרשי
בחברך רשות מדעם לא תיעול לביתיה
למסב משכוניה: (יא) בקרא תקום וגברא
די את רשי ביה יפיק לך ית משכונא לבקא:

ב א ו ר

וישן בדד, כאשר יורו הכהנים, וזהו זכור את אשר עשה ה' אליהם למרים וגו', שהיתה נביאה
ואחות משה ואהרן, וישראל היו טרודים ללכת בלאתם ממרים, ואעפ"כ תסגר שבעת ימים,
והעם לא נסע עד האסף מרים, ומכל שכן לשאר בני אדם. (הרשב"ם): (י) משאת מאומה,
חוב של כלום: לעבט עבטו, לקחת ממנו משכון: (יב) ואם איש עני, יקרא עני כאשר אין לו
עבט אחר כולא בו, הא חילו היו לו שני כלים מאותו המין נוטל אחד ומחזיר אחד בין שהוא
עני או עשיר בנכסים רבים. (הרמב"ן): לא תשכב בעבטו, לא תשכב ועבטו אללך:

ה מ ע ר

(י) כי חשה, הטעם שלא חברה המלוה הזאת עד עתה כבר נתפרט ממה שאמרנו לעיל
פסוק וי'. (יב) ואם איש, המלוה הזאת וכן שלא לעשוק שכר שכיר כבר נאז (שמות כ"ב
כ"ה כ"ו ויקרא י"ט י"ג), וכל מה ביתר באור בדרכו.
לא

(יג) הַשֵּׁב תֵּשִׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹט
 כִּבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׁלְמָתוֹ
 וּבִרְכָךְ וְלֵךְ תֵּהִי צְדָקָה לְפָנָי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{שביעי (יד)} לֹא־
 תַעֲשֶׂק שָׂכִיר עֲנִי וְאֲבִיוֹן מֵאֲחֶיךָ
 אֹו מִגֵּרָךְ אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ:
 (טו) בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תִבּוֹא
 עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ כִּי עֲנִי הוּא וְאֵלָיו
 הוּא נִשְׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא

(יג) זאָנדרערן מיט זאָננענאונג
 טערגאָנג איהם דאָן פּפּאָנד
 וויערער געבען, דאָן ער אונג
 טער זינר דעקע שלאָפּע, אונד
 דיך ועגנע; דיר ווירד עם פּאָר
 דעם עויגען דיינעם גאָטטע צום
 אַלמאָזען גערעכנעט ווערדען.
 (יד) דעם אַרמען אונד דירפֿֿ
 טיגען טאַגעלעהנער, ער זייא
 פּאָן דיינען ברודערן, אָדער
 איין פּרעמדער, דער אין דייג
 נעם לאַנדע אונד אין דיינעם
 טהאָרע וואָהנט, זאָללסט דוא
 דען לאָהן ניכט פּאַרענטהאַלֿ
 טען. (טו) דעסועלבען טאַגעס
 זאָללסט דוא איהם זיינען לאָהן געבען, דאָס דיא זאָננע ניכט דאַריבער אונטערגעהע, דען
 ער איזט אַרם, אונד וואַרטעט מיט פּערלאַנגען אויף דען לאָהן; דאַמיט ער ניכט איבער

עלך זאָללסט דוא איהם זיינען לאָהן געבען, דאָס דיא זאָננע ניכט דאַריבער אונטערגעהע, דען ער איזט אַרם, אונד וואַרטעט מיט פּערלאַנגען אויף דען לאָהן; דאַמיט ער ניכט איבער

דיך

תרגום אונקלוס

ר ש י

בְּמִשְׁפּוּנֵיהֶּ: (יג) אֲהָבָא תְּחִיב לִיה ית
 מִשְׁפּוּנָא בְּמִיעַל שְׁמִשָּׂא וַיִּשְׁפּוּב בְּכִסּוּתֵיהֶּ
 וַיְכַרְכִּינֵהּ וְלֵךְ תְּהִי זְכוּי קְדָם יי אֱלֹהֶיךָ:
 (יד) לֹא תַעֲשׂוּק אַגְרָא עֲגִיָּא וּמִסְפִּינָא מֵאַחָךְ
 אֹו מִגֵּיָרָךְ דִּי בְּאַרְעָךְ בְּקִיָּרָךְ: (טו) בְּיוֹמֵיהֶּ
 תִּתֵּן אַגְרֵיהֶּ וְלֹא תִיעוּל עֲלוּהֵי שְׁמִשָּׂא אַרִי
 מִסְבֵּן הוּא וְלִיה הוּא מְסַר ית נַפְשֵׁיהֶּ וְלֹא

(יג) כבא השמש. אם כסות לילה הוא ואם
 כסות יום החזירהו בנקר וכבר כתוב בואלה
 המשפטים עד בא השמש תשיבנו לו כל
 היום תשיבנו לו וכבא השמש תקחנו:
 וברכך. ואם אינו מברכך מכל מקום ולך
 תהיה לזקה: (יד) לא תעשוק שכיר.
 והלא כבר כתוב אלף לעבור על האביון
 בשני לאוין לא תעשוק שכר שכיר שהוא עני
 ואביון ועל העשיר כבר הזהיר לא תעשוק
 את רעך (ויקרא י"ט): אביון. התאב
 לכל דבר: מגרך. זהו גר לזק: בשעריך.
 זה גר תושב האוכל נבילות: אשר בארצך.
 לרבות שכר בהמה וכלים: (טו) ואליו הוא

יקרי נוסח את נפשו. אל השכר הזה הוא נוסח את נפשו למות
 עלה

ב א ו ר

(יג) ושכב בשלמחו, כדי שיוכל לשכב בשלמחו: וברכך, ואם אינו מברכך מ"מולך תהיה לזקה.
 (רש"י), ויתכן שיאמר ש"י החזרת העבוט תהיה נחמד לבריות וברוך ואהוב לשמים, ולך תהיה
 לזקה לפני ה': צדקה, יש הפרש בין לזק לזדקה, שזדק לא יאמר כי אם על המחויב מפאת
 המשפט, ולזקה כוללת גם הנמשך מפאת הזנינה והגדינות, אף אם לא יחייבו המשפט חייב
 גמור. מעתה שצור הכתוב בשתחזיר המשכון כבוא השמש יחשב לך כאלו חננת את העני ונתת לו
 דבר משלך: (יד) לא תעשוק, המונע מחבירו מה שהוא חייב לו נקרא עושק: שכיר עני ואביון,
 בהווה הכתוב מדבר, שהעניים והאביונים משכירים עצמם: (טו) ביומו תתן שכרו, גם זה
 בהווה, כי המנהג לשכור הפועל על יום אחד, ולמחר הוא יולא (ומבקש שכרו): ואליו, אל
 השכר הזה הוא נוסח את נפשו שיקנה בו מזון להחיותו נפשו. (הרמב"ן): נשא את נפשו, מקוה
 ומתאבלו, וכן תפאת עמי יאכלו ואל עונם ישאו נפשם (הושע ד' ח'), מתאויס הבהנים לחטול
 תפאות שיביאו על עונם. (רש"י): ולא יקרא עליך, למען לא יקרא:

כי תצא כד

עֲלֶיךָ אֶל-יְהוָה וְהָיָה בְךָ
חֶטְא: ס (טו) לֹא-
יִוָּמְתוּ אָבוֹת עַל-בָּנִים וּבָנִים לֹא-
יִוָּמְתוּ עַל-אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ
יִוָּמְתוּ: ס (יז) לֹא
חַטָּה מִשְׁפָּט גַּר יָתוֹם וְלֹא תִחַבֵּל
בְּגַד אֱלֵמָנָה: (יח) וּזְכַרְתָּ כִּי עֶבֶד
הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה
אלהיך

חרגום אשכנזי קבר

דיך צום עוויגען ריפֿע, אונד
עס דיר צור זינדע גערעכענעט
ווערדע. (טו) פֿאַטער זאָללען
ניכט פֿיר קינדער, אונד קינֿג
דער ניכט פֿיר פֿאַטער הינֿג
גערעכעטעט ווערדען; יעדער
זאָלל פֿיר זיין אייגענעם פֿערֿ
ברעכען הינגערעכטעט ווערֿ
דען. (יז) דאָז רעכט דעם פֿרעמֿ
דען אונד וויזען זאָללסט דוא
ניכט בייגען, אונד פֿאָן אייֿ
נער וויטטווע ניכט דאָן קלייד
צום פֿפֿאַנדע נעהמען. (יח) בעֿ
אונד דער עוויגע דיין נאָמט
האַט

דענקע, דאָס דוא איין שקלאווע געוועזען ביזט אין מצרים,

תרגום אונקלוס

ר ש י

יְהִי עֲלֶיךָ קֶדֶם יְיָ וְיָהִי בְךָ הַחֵבֵא: (טו) לֹא
יִמוּתוּן אָבֹתָן עַל פּוֹם בָּנִין וּבָנִין לֹא יִמוּתוּן
עַל פּוֹם אָבֹתָן אִיגֵשׁ בְּחֹבִיבֵיהֶן יִמוּתוּן: (יז) לֹא
תַצְלִי דִין אֲדֹנָי יְהוִה וְלֹא תִסַּב מִשְׁפּוֹנָא לְבוֹשׁ
אֲרָמְלָא: (יח) וְתִדְבַר אֲרִי עֲבָדָא הָיִיתָ
בְּמִצְרַיִם
להטות משפט עני יותר משל עשיר לכך הזהיר ושנה עליו: ולא תחבל. שלא בשעת הלואה:
(יח) וזכרת. על מנת כן פדיתך לשמור חקותי אפילו יש חסרון כים בדבר:

עלה ככבש ונתלה באילן; והי' בך חטא. מ"ט
אלא שממהרין ליפרעע"י הקורא: (טו) לא
יומתו אבות על בנים. בעדות בנים ואם
תאמר בעון בנים כבר נאמר איש בחטאו
יומתו אבל מי שאינו איש מת בעון אביו
והקטנים מתים בעון אבותם בידי שמים:
(יז) לא חטא משפט גר יתום. ו-ל
העשיר כבר הזהיר לא חטא משפט ושנה
בעני לעבור עליו בשני לאוין לפי שקל
להטות משפט עני יותר משל עשיר לכך הזהיר ושנה עליו: ולא תחבל. שלא בשעת הלואה:
(יח) וזכרת. על מנת כן פדיתך לשמור חקותי אפילו יש חסרון כים בדבר:
ושכח

ב א ו ר

(טו) לא יומתו אבות, תועי רוח שאלו איך אמר הבחוב לא יומתו אבות ובמקום אחר אומר פוקד עון
אבות? ושאלת מהו, כן לא יומתו אבות על בנים מזה על ישראל, ופוקד עון אבות על בנים הוא הפוקד
וכבר פירשתינו במקומו. (הראב"ע), וכן דעת הרשב"ם, וכן הוא בתרגום אשכנזי, אבל חונקלונג
תרגם על פום בנין, בעדות בנים, וכן פי' רש"י. והוא מדרש חז"ל המקובל, שמוציא חלקבל
עדות הקרובים קנתם על קנתם. (יז) משפט גר יתום, לפי שקל להטות משפט עני יותר משל עשיר
לכך הזהיר ושנה עליו. (מדברי רש"י): (יח) וזכרת כי עבד היית, ולא היה לך רשות לזכות

ה מ ע ר

(טו) לא יומתו, לפי דעת מפרשי הפשט שהדברים נמשמעין וכנראה מסוף המקרא איש בחטאו
יומתו, הנה לא זכר זה מקודם לפי שכל זמן שהי' משה חי כל דבר גדול הקריבו אליו והוא גור
אומר למי משפט מות, וגם לדעת חז"ל שהכוונה שלא לקבל עדות קרובים לא בדיני נפשות,
ולא בדיני ממונות, הנה יראה לי כי משה כבר הורה לזקני העם איך ישפטו שפוט, ואך עתה
בבוא קצו בחר זאת לאזני העם, וזה הטעם יספיק לך גם-בדין המלקות (לקמן כ"ה א').
(יז) לא חטא, המלות האלה עד פרשה ג"ה כבר נאמרו ואך שכח עמר נתחדשה, וכבר
מלתי

תרגום אשכנזי

האט דיק פאן דאננען ערלעוט ; דארום בעפעהלע איך דיר , זא צו טהון . (יט) ווען דוא אויף די- נעם אקערפעלדע איינערנד- טעסט, אונד פֿערגיססעסט דא- זעלבסט איינע גארבע. זא קעה- רע ניכט אום, דייעזעלבע צו הא- לען ; זאנדרערן לאססע זיא דעם פֿרעמדען, דעם וואיזען אונד דער ווייטטווע בלויבען, דאמיט דיק דער עוויגע דיון גאטט אין אללען דיינען פֿערריכטונגען זעגענע. (כ) ווען דוא דיינען אהלבוים שיטטעלפט, זא פֿפליקע ניכט נאך, לאס זאלי- כעם

ד ש י

(יט) ושכחת עומר. ולא גדיש מכאן אמרו עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה : בשדה . לרבות שכחת קמה שכחת מקלתה מלקבור : לא תשוב לקחתו . מכאן אמרו שלאחריו שכחה שלפניו אינו שכחה שאינו בכל תשוב : למען יברכך . ואע"פי שכחת לידו שלא במתכוין ק"ו לעושה במתכוין אמור מעתה נפלה סלע מידו ומלאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה : (כ) לא תפאר . לא תטול תפארתו ממנו מכאן שמיניחין סאה באילן : אחריו

כי תצא כד

אלהיה משם על-כן אנכי מצוה לעשות את-הדבר הזה : ס (יט) כי תקצר קצירך בשדה ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנהייה למען יברכה יהוה אלהיה בכל מעשה ידיך : ס (כ) כי תחבט זיתך לא תפאר אחריו לגר

תרגום אונקלוס

במצרים ופרקך יי אלהך מתמן על בן אבא מפקיד לך למעבד ית פתגמא הדין : (יט) ארי תחצוד חצודך בחקלך ותתגשי עומרא בחקלא לא תחוב למסביה לגיורא ליתמא ולא רמלחא יהי גדיל דיברכינך יי אלהך בכל עובדי ידך : (כ) ארי תחבט זיתך לא תפלי בתך לגיורא ליתמא ולא רמלחא

ב א ו ר

בדבר כי מה שקנה עבד קנה רבו, והנה כל מה שיש לך עתה הוא לפי שפדך ממלכרים, ולכן אל ירע עיניך לשמור חקותי ואע"פי שיש חסרון כיום בדבר, ולדעת הראב"ע והרמב"ן הוא חזר על אזהרות הגר : (יט) למען יברכך, כי נתת משלך במחשבה, והשם יתן לך משלו באמת. (הראב"ע) : (כ) תחבט, כמו חובט חטים (שופטים ו' י"א), (וענינו התנועה והנדנוד באילן כדי שישרו פירותיו ממנו), והוא פעל, יחבט קצח (ישעיהו כ"ח כ"ז) בנין נפעל, וכן כל אותיות אשה"ר כאשר יבנה מהם בנין נפעל, ואלה הם : לא יאלר ולא יחסן, יהרג, יעבד בו, יראה כל זכורך, כי בן המשפט : לא תפאר, לא תחפז הפארות והם הסעיפים (ליטול גם מהם הפירות שלא נשרו ע"י הנדנוד), וכן ותעש בדים ותשלק פארות (ישקאל י"ז י"ו). (הראב"ע) : יהיה

ה מ ע מ ר

מלחי אמורה שמנות התלויות בארץ לא תש משה לבארם היטב לדור המדבר, גם מלות ולא תחבול בגד אלמנה נכלל כבר בפסוק כל אלמנה ויתום לא תענון (שמות כ"ב כ"א), ועיין מה שכתבנו לעיל (ו').

כי תצא כד כה

לְגַר לִיתוֹם וְלֹא־למָנָה יִהְיֶה:
(כא) כִּי תִבְצַר בְּרִמָּה לֹא תַעֲוֹלֵל
אֶחָרִיקָ לְגַר לִיתוֹם וְלֹא־למָנָה
יִהְיֶה: (כב) וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד
הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־כֵּן
אֲנֹכִי מִצְוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה: ס כה (א) כִּי־
יִהְיֶה רִיב בֵּין אַנְשִׁים וְנִגְשׂוּ אֶל־
הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוֹם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־

הצדיק

תרגום אשכנזי קכה

כעס דעם פֿרעמדען, דעם וואָס
זען אונד דער וויטטווע שטעט
הען. (כא) ווען דוא וויינלעזע
העלטסט, זאָ שטעללע קיינע
נאָבלעזע אָן, לאָס עס דעם
פֿרעמדען, דעם וואָזען אונד
דער וויטטווע שטעהען; (כב) בע־
דענקע, דאָס דוא איין שקלאָס
ווע געוועזען ביזט אין מצרים;
דאָרום בעפֿעהלע איך דיר, זאָ
צו טהון.

כה (א) ווען לייטע איינען
שמרטיט מיט איינאַנ-
דער האַבען, אונד קאָממען
פֿאַר געריכט, אַללוואָ זיאַ
געריכטעט ווערדען, מאַן

ר ש"י

תרגום אונקלוס

וְלֹא־רמִלְתָּא יְהִי: (כא) אָרִי תִקְטוֹף בְּרִמָּה
לֹא תַעֲלִיל בְּחֶרֶף לְגִיּוֹרָא לִיתְמָא וְלֹא־רמִלְתָּא
יְהִי: (כב) וְתִדְבַר אָרִי עֶבֶדָא הַוִּיתָא בְּאֶרְעָא
דְּמִצְרַיִם עַל בֵּן אָנָּא מִפְּקִיד לֵךְ לְמַעֲבַד
יח פֿתְגָמָא הַדִּין:

כה (א) אָרִי יְהִי דִין בֵּין גְּבַרְיָא וְיִתְקַרְבוּן
לְדִינָא וְיִדְנִינוּן וְיִזְכוּן יח זַבְאָה
וּיִחִיבוּן

אחר־זו שכתב: (כא) לא תעולל. אם מלאת
בו עוללות לא תקחנה ואי זו היא עוללות
כל שאין לה לא כתף ולא נטף יש לה
אחד מהם הרי הוא לבעל הבית וראיתי
בגמרא ירושלמית אי זו היא כתף פסיגין
זה על גב זה נטף אלו התלויות בשדרה
ויורדות:

כה (א) כי יהיה ריב. סופס להיות
נגשים אל המשפט אמור מעתה
אין שלום יולא מתוך מריבה מי גרם
ללכת לפרוש מן הצדיק הוי אומר זו
מריבה

ב א ו ר

יהיה, הנשאר עליו, וזכר הכנוי אף שלא בא שם הגוף, והוא כמו בלע"ז קאָשען זינפערטאָנאָווי:
(כא) תעולל, כמו הלא טוב עוללת אפרים מבניר אביעזר (שופטים ח' ג'), והטעם אם תמלח
בו עוללות לא תקחם, וחז"ל ביארו אי זו היא עוללות? כל שאין לה לא כתף ולא נטף (פיאה
פ"ו מ"ד), והם הענבים שלא נתבשלו כל לרכן, והן מחוברות בשדרה אחת אחת, אינן טובות זו
על זו, ואינן תלויות ויורדות: (כב) וזכרה, מבואר למעלה (בפסוק י"ח):

כה (א) ריב בין אנשים, על דרך הפשט ידבר הכתוב כשאחד מלער את קבירו בהכאה, או
פוגע בכבודו, ומכאן סמכו רבותינו על העדים שהעידו שהוא בן גרושה או בן
חלוצה והוזמו (ולא נוכל לקיים ועשיתם לו כאשר זמם), שילקו: ושפטים, האופטים: את
הצדיק

ה מ ע מ ר

כה (א) כי יהי, עיין מה שאמרנו לעיל על פסוק לא יומתו אבות על בנים.
לא